

„Tartósat és hasznosat alkotni” – Nagy Andrásról

A tipográfiára mondják, hogy láthatatlan művészet. Van azonban számos művész, akiknek munkáit meglátva kedves emlékek kerítenek hatalmukba minket, s úgy okoznak örömet, hogy sokszor még a nevüket sem tudjuk, észre sem vesszük, hogy ott van a jól ismert képek mögött a tudatos kéz. Mert ismerjük őket ismeretlenül is. Nem várják, hogy ellátogassunk kiállításaikra, sem arra, hogy nagyszabású vásznaik révén jussanak el hozzánk, hiszen már rég otthonra találtak a polcainkon. Ilyen Kass János, aki Arany János *Toldiját*, Kodály Zoltán *Háry János kalandozásai* Nagyabonytul a *Burgvárig* című művét, Reich Károly, aki Móra Ferenc *Kincskereső kisködmönét*, Molnár Ferenc *A Pál utcai fiúk*, Kormos István *Mese Vackorról, egy pisze kölyökmackóról* című művét vagy Réber László, aki Lázár Ervin, Janikovszky Éva és Gerard Durell köteteit illusztrálta. Szalay Lajos, aki a *Genezist* és az *Énekek énekét* kísérte rajzokkal, Würtz Ádám, aki József Attila és a Shakespeare műveinek illusztrátoraként ismeretes a magyar olvasó számára, és még sokan mások, hiszen megnyugtatóan (felsorolhatatlanul) sok remek grafikusa volt az elmúlt száz évben is a hazai képzőművészetnek. E művészek stílusa, egyedi képi világa mindenki számára ismerős, ám csak ritkán ismerjük fel őket, pedig számos gyerekkönyvet, verses kötetet, regényt díszítenek grafikáikkal. Ismeretlen ismerősök, kedves emlékeket felidéző alakok, akárcsak Nagy András.

Lehetetlen róluk múlt időben beszélni, hiszen most is ott vannak a lakásunkban, a könyveink között, az új(ra) kiadásoknál is sokszor az ő munkáikat veszik elő a kiadók.

Nagy András tervezte a díjjal is kitüntetett *Pompeji, Herculaneum* (Castiglione László, Gondolat–Magyar Helikon, 1979) könyvet, a Hoppál Mihály – Jankovics Marcell – Nagy András (a munkában szerzőként is részt vett!) – Szemadám György – *Jelképtár* (Helikon, 1990 – számos kiadásban és újragondolt borítóval), László Gyula *Árpád népe* (Helikon, 1988), Érszegi Géza *Az Aranybulla* (Helikon, 1990), Hoppál Mihály *Sámánok, lelkek és jelképek*, a *Korán* (Kossuth, 1987), Varga Vera *Róth Miksa művészete* (Helikon, 1993) című köteteket. Elnyerte a nemzetközi IBA-díjat, többször is volt a Szép Magyar Könyv verseny díjazottja, megkapta

MEZEI EMESE (1989) művészettörténész, középkorász. A késő középkori és kora újkor művészet kutatója, a CentrArt tudományos titkára, a *Hitel* képszerkesztője.

a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesületének díját is munkásságáért. A Fitz-díj birtokosa, a Széchenyi István Emlékalbum megtervezéséért miniszterelnöki, a Róth Miksa művészete című kötet okán a budapesti főpolgármesteri elismerést kapott. 2009-ben kiérdemelte a Teleki Pál Érdemérmét, 2015-ben a Magyar Érdemrend Lovagkeresztje polgári tagozatával tüntették ki, idén pedig megkapta az Arany Rajzszög posztumusz életműdíját. A számos kitüntetés és elismerés hatalmas munkabírást és termékeny éveket jelent. A kitüntetett munkák sora még folytatható, ahogy az ő tervezői munkásságát dicséri több Csoóri Sándor, Kallós Zoltán, Buda Ferenc, Kiss Benedek, Léka Géza és Falusi Márton kötet is, Nagy Gábor *Kijátszott holnap* (Magyar Napló, 2015), Szőlősi Zoltán *Fölöttem a tenger* (Hitel Könyvműhely, 2014) és a *Szamártestamentum* (szerk. Lakits Pál, Helikon, 1983) kötetek megtervezése is. Szüleinek, Nagy László és Szécsi Margit költőknek eleinte csak címlap és a kötetterveket készített, később tartalmilag is gondozta őket. A kötetek mellett logókat (pl. a Kodály Kamra Táncegyüttesnek, a Bethlen Gábor Alapítványnak), emblémákat, lemezborítókat (Bognár Szilvia, Dóczy Péter CD-k, Nagy László versekkel) is készített.

Nagy András nemcsak azért kell, hogy a fent felsorolt nevek mellett szerepeljen, mert számos kötet kötődik hozzá, hanem azért is, mert rajzkészsége erre predesztinálja. Illusztrátorként dolgozott Lev Tolsztoj *Hadzsi Murat* (Helikon, 1980), Federico García Lorca *A közönség; Címtelen színdarab* (Helikon, 1981), Kós Károly *Az országépítő* (Helikon, 1983), Salamon Anikó *Gyimesi csángó mondák, ráolvasások, imák* (Helikon, 1987), *A láthatatlan tolvaj – Kazak népmesék* (Móra, 1988), *Szürke héja – Kirgiz népmesék* (Európa, 1988), Eckhart mester *A Teremtés könyvének magyarázata* (Helikon, 1992), Szécsi Margit: *Eszem a gesztenyét* – Nagy László: *Csodamalac* (bukfenckönyv, Holnap, 2009), Nagy László: *Csodafiu-szarvas* (Magyar Napló, 2015) című könyvén.

A számbavétel – ami közel sem teljes, mert az életmű még feldolgozásra, számos lappangó mű pedig felfedezésre vár – jelzi, hogy milyen hihetetlen munkabírása volt. Ami pedig még fontosabb, hogy az általa vállalt feladatok körvonalaazzák azt a szellemi örökséget, amelyet tevékenyen igyekezett ápolni, átmenteni az utókor számára is. S aminek köszönhetően Iszkáz megkerülhetetlen és identitásképző emlékhellyé vált a magyarság számára, miközben Nagy András számára az emlékház által hordozott eszmeiség minőségi etalonná lett, ami azt is jelenti, hogy határozott és sziklaszilárd értékrend munkálkodik minden általa elvállalt feladatban.

Nagy András életműve első pillantásra nem mutat stílusegységet. Azért lehet ez a benyomásunk, mert alkalmazkodott: képes volt megtalálni a legkülönbözőbb munkák szellemi háttéréhez és jellegéhez legmegfelelőbb karaktert. Kereste a művek saját, képben is megragadható hangulatát. A másik igazán rá jellemző megoldás, ahogyan könyvben gondolkodik, hiszen keresi a tartalmi és a formai egységet. Az életműben megragadható stílusegység megteremtése helyett visszatérő motívum nála az ellentéttel való játék, tehát a tartalmi értelmezés felől közelítve találjuk meg az életműre jellemző, állandó jegyeket. Jellemző, hogy a borítókön a művek szinte tételmondatba sűrítetten jelennek meg. Szimbólumokat, jelképeket használ, kevés, de erőteljes színnel. Ebben a módszerben

észrevehető, hogy tervezőgrafikusként gondolkodik. A köteteket lapozva bon-
takozik ki Nagy András képgrafikusi karaktere. A grafikák itt lírikussá válnak,
a mű összhangjához illeszkednek, és elbeszélővé lesznek.

A *Hadzsi Murat* borítóképe a Kaukázus hegyvidékét idézi fel, de a vidékre jel-
lemző fejedőviseletre is asszociálhatunk. Kevés vizuális elemmel mond sokat.
A műhöz készült illusztrációk a borítón is látható színeket használják: a sötét
piros és a fekete kontrasztja jellemzi, előbbi hol az ömlő vért, hol a ruhák tömegét
érzékeltet. A tusrajzok alakjai az előtérben súlyosak, a háttérben határozott, de
filigrán, kifinomult vonalvezetés jellemzi, ezzel érzékeltetve a teret, a perspektí-
vát, a sűrű kompozíciókban rendet és átláthatóságot vágva. Megjelenik a képeken
a méretekkel való játék is, amivel egy-egy konkrét motívum, elvont fogalom meg-
testesítőjévé válik. A *Gyimesi csángó mondák, ráolvasások, imák* című kötethez készült
grafikák a piros, fehér, zöld és fekete színekkel játszanak. A foltszerű, a népmű-
vészeti motívumokat figurális elemekkel ötvöző képek számos felfedezendő ré-
teget rejtene, a művész képes volt úgy sűríteni a vonalakat és szimbólumokat,
hogy sokadik találkozásra mutatja csak meg minden vonatkozását. Néhol egy-
egy szövés minta hálomotívuma válik erdőrengeteggé, másutt a hímzések szikár
vonalevezetése borítja a dombokat, terménnyel telinek mutatva. A borító szűk-
szavú, engedi a tipográfiát élni, csupán népi hímzéseket idéz meg. A hátolda-
lára került csak figurális ábrázolás. A Lorca-drámákhoz készült illusztrációk
a műnek megfelelően drámai vonalvezetésűek. A szürrealista szöveghez izgal-
mas képi világot társított Nagy András, az itt-ott felbukkanó arany, a vészjósló
vörössel fokozza a vonalak sűrűségével teremtett feszültséget.

Irodalmi jártasságát nemcsak az általa írt esszék és kritikák mutatják, hanem
finom érzékenysége is, amellyel a *Hitel* folyóirat borítóját-arculatát megújította.
A folyóirat külső megjelenésén dolgozott Melocco Miklós, Banga Ferenc és Gyul-
lai Líviusz is Nagy András előtt. A nagyon különböző, egyedi stílusú művészek
minden esetben karakteres, egy-egy korszakot jelző kinézetet biztosítottak a lap
számára. Nagy András borítóterve tartalmában is erőteljes váltást jelentett, nem
csak stílusában. A rá jellemző képi gondolkodás ragadható meg a címlapokon
keresztül: az egységes elrendezésbe minden hónapban más-más grafikai lap
került, amellyel az adott számban szereplő egyik írás által felvetett problémát
fogalmazta meg képen. A legrégebb grafikai eljárások mellett – a keleti tusrajzok
és kalligráfia tanulmányozása – a legújabb, számítógépes technikákra is nyitott
volt, szinte azonnal elsajátította és beolvasztotta őket eszköztárába. Beszélte az
újabb generációk nyelvét is. Az adott feladat szellemiségének megértése hajtotta,
mert az egyetemes érték megragadásának ösztöne működött benne. Arra töre-
kedett, hogy ne csak szép legyen, és jól funkcionáló a mű, amelyet létrehoz, ha-
nem arra is, hogy neveljen: a műalkotás „keltse föl az igényt a minőség iránt”.

Mint oly sok minden, a bartókiság kérlelhetetlen minőségeszménye is kere-
setlenül, természetes módon épült be személyiségébe, művészetébe, hiszen –
egyáltalán nem véletlenül – a folklórban, a népművészetben, a táncházmozga-
lomban találta meg azt a tiszta forrást, amelyet mint átadni szánt értéket és
beszélt nyelvet használta, hogy ébren és elevenen tartsa mindannyiunk gazda-
godására és gyönyörűségére.